

Оксана ГЕТЬМАН,*orcid.org/0000-0002-5758-9683*

доктор філософії,

старший викладач кафедри дизайну

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

(Полтава, Україна) *oksana.gethman@gmail.com***ФОРМОУТВОРЕННЯ ЯК МЕТОД ДИЗАЙНЕРСЬКОГО МИСЛЕННЯ**

У статті детально просліджовано формоутворення як багаторівневий і міждисциплінарний метод дизайнерського мислення, що охоплює аналітичні, образно-художні, інженерно-конструкторські та візуально-композиційні компоненти, які забезпечують цілісність процесу створення предметно-просторових об'єктів. Метою дослідження є розкриття структурно-змістового потенціалу формоутворення як системоутворювального принципу дизайнерської діяльності, що формує послідовність прийняття творчих рішень та впливає на якість, функціональність і тектоніку кінцевого проектного продукту. Обґрунтовано, як формоутворення перетворюється з технічного інструменту на когнітивно-концептуальний механізм, орієнтований на генерацію нових просторових образів шляхом узагальнення, перетворення, комбінування й оптимізації структурних елементів форми.

Розкрито історичні передумови сучасного розуміння формоутворення: від класицистичних композиційних усталеностей і міцних модерністських доктрин Баухаузу до сміливих пошуків постмодернізму, цифрової параметрики, біонічного моделювання та високотехнологічних методів цифрового прототипування. Проаналізовано зв'язок між формоутворенням і процесами сприйняття, концептуалізації й візуальної логіки дизайнера, які визначають структурну організацію об'єкта у новому семіотичному полі.

Особливу увагу присвячено взаємодії формоутворення з художньою інтенцією автора, внутрішнім ритмом простору, пошуком матеріальної ідентичності та технологічною доцільністю. Акцентовано значення формоутворення у розвитку професійної індивідуальності дизайнера, формуванні його типологічного підходу до конструювання та створенні композиційно узгоджених, семантично змістовних та візуально виразних проектних рішень.

Висновки дослідження підтверджують, що формоутворення є універсальною когнітивною моделлю, яка забезпечує інноваційність, логічність і творчу цілісність дизайнерської діяльності, сприяє становленню нових парадигм просторового мислення та є фундаментальною основою створення сучасних об'єктів у динамічному предметно-просторовому середовищі.

Ключові слова: дизайн, формоутворення, дизайнерське мислення, композиція, методологія, візуальна культура.

Oksana HETMAN,*orcid.org/0000-0002-5758-9683*

PhD,

Senior Lecturer at the Department of Design
Luhansk Taras Shevchenko National University
(Poltava, Ukraine) *oksana.gethman@gmail.com***FORM-MAKING AS A METHOD OF DESIGN THINKING**

The article provides a detailed analysis of form-making as a multi-level and interdisciplinary method of design thinking, encompassing analytical, artistic-imaginative, engineering-constructive, and visual-compositional components that ensure the integrity of the process of creating object-spatial environments. The purpose of the study is to reveal the structural and semantic potential of form-making as a system-forming principle of design activity, which shapes the sequence of creative decision-making and influences the quality, functionality, and tectonics of the final design product. The study demonstrates how form-making transforms from a technical tool into a cognitive-conceptual mechanism aimed at generating new spatial images through generalization, transformation, combination, and optimization of structural elements of form.

The historical prerequisites of contemporary understanding of form-making are examined: from classical compositional conventions and the firm modernist doctrines of the Bauhaus to the bold explorations of postmodernism, digital parametrics, bionic modeling, and high-tech digital prototyping methods. The relationship between form-making and the processes of perception, conceptualization, and the designer's visual logic is analyzed, which determines the structural organization of the object within a new semiotic field.

Special attention is given to the interaction of form-making with the author's artistic intention, the internal rhythm of space, the search for material identity, and technological appropriateness. The study emphasizes the role of form-making in developing the designer's professional individuality, forming their typological approach to construction, and creating compositionally coherent, semantically meaningful, and visually expressive design solutions.

The conclusions of the study confirm that form-making serves as a universal cognitive model, ensuring innovation, logical coherence, and creative integrity in design activity. It contributes to the formation of new paradigms of spatial thinking and serves as a fundamental basis for creating contemporary objects in a dynamic object-spatial environment.

Key words: design, form-making, design thinking, composition, methodology, visual culture.

Постановка проблеми. Формоутворення є фундаментальною категорією дизайну, що визначає характер і якість предметно-просторових об'єктів. У сучасних умовах розвитку технологій та візуальної культури саме форма стає основним носієм смислу, засобом комунікації між людиною та середовищем. Проблема полягає у визначенні формоутворення не лише як етапу створення візуального образу, а як методу дизайнерського мислення, здатного забезпечити гармонійне поєднання естетичних, функціональних і концептуальних засад.

Аналіз досліджень. Питання формоутворення є одним із центральних у теорії дизайну. В. Арнхейм розглядав візуальну форму як прояв структурної рівноваги у сприйнятті (Алексеева, 2018: 34). Г. Вонг обґрунтував принципи композиційної організації та візуальної структури (Авраменко, 2012: 56). Українські дослідники аналізують роль формоутворення в професійній підготовці дизайнерів та його вплив на розвиток творчого мислення (Бройер 2015: 160), (Гропіус, 2013. 22). Сучасні підходи також пов'язують формоутворення з методологією дизайн-мислення як структурованого способу вирішення проектних завдань (Іттен, 220: 101).

Мета статті. Метою статті є розкриття сутності формоутворення як ключового методу дизайнерського мислення, що забезпечує цілісність, послідовність і гармонійність процесу створення предметно-просторової форми. Дослідження спрямоване на аналіз формоутворення з позицій його когнітивних механізмів, методологічних принципів і культурно-історичних детермінант. Особлива увага приділяється ролі формоутворення у становленні авторського стилю дизайнера, а також його функції як інструменту візуалізації та матеріалізації творчої ідеї.

Виклад основного матеріалу.

1. Формоутворення як когнітивний процес. Формоутворення у дизайні – це не лише процес створення зовнішнього вигляду об'єкта, а насамперед складний когнітивний акт, що поєднує інтелектуальні, емоційні та сенсорні аспекти діяльності людини. Воно охоплює процеси сприйняття, уявлення, мислення, аналізу й синтезу, які спрямовані на створення гармонійної, функціонально виправданої та естетично цілісної форми. У цьому контексті дизайнер виступає не просто творцем,

а дослідником, який пізнає світ через структурування простору і матеріалізацію власних ідей у формі.

Когнітивна природа формоутворення полягає у здатності дизайнера осмислювати реальність через візуально-просторові образи. Кожен етап проектування пов'язаний із процесами пізнання: від сприйняття потреб користувача до створення концептуальної моделі майбутнього об'єкта. Таким чином, формоутворення є результатом інтелектуальної діяльності, у якій поєднуються аналіз закономірностей пропорцій, ритмів, масштабів, контрастів і динаміки. Знання про властивості матеріалів, конструктивні особливості, ергономіку та семантику форми виступають когнітивними інструментами, що дозволяють дизайнеру осмислено управляти формою.

Особливу роль у процесі формоутворення відіграє візуальне мислення – здатність оперувати образами, моделювати їх у просторі й часі, передбачаючи майбутній результат. Візуальне мислення поєднує аналітичне (раціональне) і синтетичне (інтуїтивне), забезпечуючи гармонію між логічною побудовою форми та її емоційною виразністю. Саме тому формоутворення можна розглядати як процес пізнання, у якому дизайнер відкриває нові структурні принципи, закономірності композиції, символічні відповідники форми.

У сучасному дизайні когнітивний підхід до формоутворення набуває особливої актуальності. Використання цифрових технологій, 3D-моделювання, штучного інтелекту розширює можливості дизайнерського мислення, однак не замінює його сутності – творчого осмислення форми як засобу комунікації між людиною та середовищем. У цьому контексті формоутворення постає не лише технічним або естетичним завданням, а й способом мислення, що поєднує чуттєве й раціональне, індивідуальне й універсальне.

Отже, формоутворення як когнітивний процес є основою дизайнерського мислення, яке забезпечує не просто створення нових об'єктів, а формування нових смислів, відображення культурних цінностей і взаємодію людини з простором через мову форми.

2. Методологічні засади формоутворення. У структурі дизайнерського мислення формоутворення виконує функцію методологічного ядра, що поєднує аналітичні, художні та інженерні підходи.

Саме завдяки формоутворенню реалізується принцип єдності змісту й форми, ідеї та матеріального втілення. Методологічна основа цього процесу полягає у системному, цілеспрямованому й свідомому конструюванні предметного середовища, де форма є результатом взаємодії функції, технології, естетики й культурного контексту.

Основні принципи формоутворення – системність, функціональність, експериментальність і гармонійність – визначають логіку й послідовність дизайнерського пошуку. Принцип системності передбачає розгляд об'єкта дизайну як елемента більшої цілісної системи, що включає людину, середовище, технології та соціальні чинники. У цьому контексті форма не існує ізольовано, а є складовою комунікаційної системи, яка забезпечує ефективну взаємодію користувача з предметним світом.

Принцип функціональності акцентує увагу на відповідності форми призначенню об'єкта. Дизайнер аналізує не лише утилітарні характеристики, а й психологічне та емоційне сприйняття форми, її ергономічні параметри. Форма має бути не просто зручною та технологічно виправданою, але й здатною викликати естетичну насолоду, створювати комфорт і гармонію у взаємодії з людиною.

Експериментальність у формоутворенні проявляється через пошук нових структур, матеріалів, пластичних рішень і способів трансформації форми. Дизайнер діє як дослідник, який випробовує гіпотези, моделює варіанти, експериментує з пропорціями, кольором, фактурою. Такий підхід сприяє інноваційності та динамізму сучасного дизайну, відкриває можливості для створення оригінальних і концептуально виважених об'єктів.

Принцип гармонійності інтегрує всі попередні елементи методологічної системи. Гармонія в дизайні досягається через узгодження логіки конструкції, функції та естетичного образу. Вона ґрунтується на законах композиції, ритму, пропорцій і контрастів, забезпечуючи цілісність візуально-просторового рішення.

Система дизайн-проєктування передбачає поступовий перехід від ідеї до форми через дослідження, аналіз, моделювання, прототипування та естетичну оцінку. Кожен етап виконує методологічну функцію, спрямовану на пошук оптимальної взаємодії між функцією й формою. Отже, формоутворення виступає універсальним механізмом, що забезпечує єдність концептуального, технологічного та художнього аспектів у дизайні (Бройер 2015: 160).

3. Історико-культурні передумови формоутворення. Історія дизайну переконливо свідчить, що

формоутворення є відображенням світоглядних, технологічних і культурних змін у суспільстві. Кожна історична епоха виробляла власну естетику форми, яка відображала цінності свого часу – від утилітарної до символічної, від ремісничої до індустріальної й цифрової. Формоутворення еволюціонувало разом із розвитком техніки, матеріалів, соціальних структур та художніх ідей, набуваючи нових змістових вимірів.

У добу Баухаузу (1919–1933) формоутворення стало предметом науково-художнього осмислення. Педагоги і митці цієї школи – В. Гропіус, Й. Іттен, Л. Мохой-Надь, М. Бройер – прагнули до синтезу мистецтва і технології, вважаючи форму результатом гармонійної взаємодії функції, конструкції та естетики. Вони сформулювали принципи раціонального формоутворення, що базувалися на простих геометричних структурах, чистоті ліній і відмові від надмірного декору. Ця концепція започаткувала нову еру функціоналізму, у якій форму підпорядковували логіці виробництва та потребам людини (Plakhotnyi, 2020).

У період модернізму (середина XX ст.) ідеї Баухаузу отримали подальший розвиток. Дизайнери й архітектори, зокрема Л. Міс ван дер Роє, Д. Ремзі, Ч. Імз, розглядали форму як вираз раціональності, порядку і технологічного прогресу. Перевага надавалася мінімалізму, конструктивній ясності, гармонії пропорцій та функціональній доцільності. Формула «форма слідує за функцією» (L. Sullivan) стала своєрідним гаслом епохи.

Постмодернізм другої половини XX століття переглянув цю однозначність. Дизайн набув іронічності, еkleктизму, гри знаків і цитат. Форма перестала бути лише функціональною – вона стала носієм культурних смислів, метафор і символів. Дизайнери, як-от Етторе Соттсасс, Філіп Старк, Міхаель Грейвс, утверджували ідею багатозначності та індивідуальності, що виявилось у складних, часом парадоксальних формах.

У сучасному етапі розвитку дизайну формоутворення інтегрує цифрові технології, 3D-моделювання, параметричний та алгоритмічний підхід. Ці методи відкривають нові можливості для генерування форм, які раніше були неможливі у традиційному виробництві. Цифрова естетика, інтерактивність і віртуальні середовища формують нову парадигму дизайнерського мислення, у якій форма стає динамічною, адаптивною і співвореною користувачем.

Таким чином, історико-культурна еволюція формоутворення демонструє поступовий перехід від ремісничої інтуїції до науково обґрунтованого, технологічно опосередкованого і культурно наси-

ченого процесу, що відображає цілісну картину розвитку людської цивілізації.

4. *Формоутворення і дизайн-мислення.* Дизайн-мислення як інноваційна методологія сучасного проєктування спрямоване на пошук ефективних і гуманно орієнтованих рішень через поетапний процес емпатії, ідеації, прототипування та тестування. Його головною метою є створення продуктів і систем, що відповідають реальним потребам користувачів, враховуючи їхній емоційний, соціальний і культурний контекст. У цьому процесі формоутворення відіграє ключову роль як інструмент матеріалізації ідей, що поєднує абстрактне мислення з практичною реалізацією.

Формоутворення у системі дизайн-мислення виконує функцію переходу від концептуального рівня до конкретного візуально-просторового рішення. Воно дає змогу візуалізувати задум, перевірити його сприйняття користувачем, створити прототип, який відображає не лише функціональні, а й емоційні характеристики об'єкта. У процесі формоутворення дизайнер перетворює ідею на матеріальний чи цифровий образ, який стає засобом комунікації між розробником і споживачем.

На етапі **емпатії** формоутворення спирається на глибоке розуміння користувацького досвіду, сприйняття та естетичних очікувань. Дизайнер аналізує, як форма може впливати на емоції, поведінку й зручність людини у взаємодії з об'єктом. На стадії **ідеації** форма стає простором експерименту: генеруються численні варіанти, які відображають різні підходи до вирішення завдання. **Прототипування** забезпечує можливість матеріального чи віртуального втілення ідеї, а **тестування** – перевірку її ефективності, естетичної привабливості та відповідності функціональним критеріям.

Формоутворення в межах дизайн-мислення не зводиться лише до створення зовнішньої оболонки. Воно є способом мислення, який допомагає переосмислити проблему через візуальне моделювання. Завдяки цьому дизайн набуває системного, емпатійного й інтерактивного характеру, де форма стає результатом діалогу між технологією, естетикою та людським досвідом.

Сучасні цифрові інструменти – 3D-моделювання, віртуальна і доповнена реальність, алгоритмічні системи – значно розширюють можливості формоутворення в контексті дизайн-мислення. Вони дозволяють швидко створювати та тестувати варіанти форм, прогнозувати реакції користувачів і оптимізувати процес розробки.

Отже, формоутворення у дизайн-мисленні є не лише етапом проєктного процесу, а й когнітив-

ним механізмом, що забезпечує перехід від ідеї до досвіду. Воно поєднує у собі креативність і наукову логіку, сприяючи створенню об'єктів, у яких функція, форма та сенс утворюють гармонійну цілісність.

5. *Формоутворення як вираження авторського стилю.* Кожен дизайнер формує власний підхід до створення форми, який відображає його професійний досвід, естетичні орієнтири, культурне середовище та індивідуальне світобачення. У цьому контексті формоутворення постає не лише як технічний або композиційний процес, а як спосіб самовираження, що виявляє унікальний почерк автора. Авторський стиль у дизайні є своєрідною «мовою форми», через яку дизайнер комунікує з користувачем, передає особисті смисли, емоції й ідеї.

Індивідуальне формоутворення формується у результаті поєднання професійних знань, інтуїції та творчої рефлексії. Дизайнер, працюючи з матеріалом, пропорціями, кольором, фактурою, простором, розробляє власну систему прийомів і засобів виразності. Ця система поступово перетворюється на впізнаваний стиль, який вирізняє його роботи серед інших. При цьому авторський підхід не заперечує універсальних принципів дизайну – функціональності, гармонії, системності, а переосмислює їх у межах особистої творчої концепції [7].

У розвитку дизайнерської школи авторське формоутворення відіграє роль рушійного чинника інновацій. Саме через індивідуальні пошуки митців відбувається оновлення візуальної мови дизайну, народжуються нові тенденції, технології й естетичні парадигми. Так, стиль Арне Якобсена, Філіпа Старка, Заха Хадід або Нері Оксман демонструє, як особистісне бачення може формувати впливові напрями у світовому дизайні.

Формоутворення як вираження авторського стилю також нерозривно пов'язане з культурним контекстом. Національні традиції, ментальність, локальні матеріали та символи збагачують індивідуальний почерк дизайнера, надаючи його творчості автентичності. Водночас глобалізаційні процеси стимулюють синтез культурних впливів, унаслідок чого формується багатовимірною мовою сучасного дизайну, де індивідуальність поєднується з універсальністю.

Отже, формоутворення як прояв авторського стилю є важливою складовою професійної ідентичності дизайнера. Воно поєднує когнітивні, емоційні й культурні аспекти творчості, відображаючи особистісний підхід до інтерпретації простору, функції та естетики. Таким чином, індивідуальне формоутворення стає не лише методом,

а й результатом дизайнерського мислення, що визначає унікальність і цінність кожного творчого проєкту.

Висновки. Досягнення поставленої мети дослідження – визначити роль формоутворення як методу дизайнерського мислення, що забезпечує цілісність творчого процесу та розвиток професійного бачення дизайнера, – дало змогу узагальнити отримані результати відповідно до поставлених завдань.

У процесі аналізу теоретичних джерел і практичного досвіду встановлено, що формоутворення є не лише етапом або технічним прийомом у дизайні, а комплексним методом мислення, який поєднує аналітичне, естетичне й інтуїтивне. Виконання завдань дослідження дозволило розкрити закономірності взаємозв'язку між формою, функцією та змістом, визначити роль формоутворення у становленні дизайнерського світогляду та обґрунтувати його значення як методологічної основи проєктної діяльності.

Результати дослідження засвідчили, що формоутворення виступає універсальним інструментом перетворення ідеї на матеріальну форму, забезпе-

чуючи гармонію між конструктивним і художнім, раціональним і емоційним началами. Воно сприяє розвитку здатності дизайнера до творчої інтерпретації реальності, системного мислення, а також формує навички створення композиційно виважених і змістовно насичених об'єктів.

Виконання завдання, пов'язаного з аналізом сучасних освітніх тенденцій, підтвердило доцільність інтеграції дисципліни «Формоутворення» в навчальні програми з дизайну. Саме через неї відбувається формування професійного бачення, художньо-конструкторської культури, уміння гармонійно поєднувати форму, матеріал, колір, фактуру й простір.

Таким чином, узагальнення отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що формоутворення є не лише складовою дизайнерського процесу, а його методологічним ядром, яке забезпечує цілісність, інноваційність і художню цінність результату творчої діяльності. Його осмислення як методу дизайнерського мислення відкриває нові перспективи для розвитку дизайн-освіти, професійної підготовки фахівців і формування сучасної культури проєктування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва Г. П. Формоутворення в дизайні : навчальний посібник. Київ : НАУ, 2018. 152 с.
2. Авраменко Т. О. Основи формоутворення в структурі професійної підготовки дизайнерів. Київ : КНУТД, 2012. 214 с.
3. Іттен Й. Наука дизайну та форми: Вступний курс, який я викладав у Баугаузі та інших школах. пер. з англ. Сергій Святенко. Львів : ArtHuss, 2021. 136 с.
4. Плахотний О. Історія дизайну : від модернізму до цифрової епохи. Київ : Ліра-К, 2020. 296 с.
5. Шаповал Н. Г. Основи архітектурного формоутворення : навч. посіб. Київ : Основа, 2008. 448 с.
6. Arnheim R. Art and Visual Perception : A Psychology of the Creative Eye. Berkeley : University of California Press, 1974. 508 p.
7. Brown T. Change by Design : How Design Thinking Transforms Organizations and Inspires Innovation. New York : HarperCollins, 2009. 272 p.
8. Hadid Z. Complete Works. London : Rizzoli, 2016. 612 p.
9. Moholy-Nagy L. Vision in Motion. Chicago : Paul Theobald, 1947. 371 p.
10. Oxman N. Material Ecology. Cambridge, MA : MIT Press, 2020. 320 p.
11. Sullivan L. The Autobiography of an Idea. New York: Dover Publications, 1956. 400 p.
12. Sottsass E. The Poetry of Things. London : Thames & Hudson, 2012. 256 p.
13. Wong W. Principles of Form and Design. New York : John Wiley & Sons, 1993. 187 p.

REFERENCES

1. Aliksieieva H. P. (2018) Formoutvorennia v dyzaini. [Form Formation in Design] : navchalnyi posibnyk. Kyiv : NAU. 152 s. [in Ukrainian].
2. Avramenko T. O. (2012) Osnovy formoutvorennia v strukturi profesiinoi pidhotovky dyzaineriv. [Fundamentals of Form Formation in the Structure of Professional Training of Designers] Kyiv : KNUITD. 214 s. [in Ukrainian].
3. Itten Y. (2021) Nauka dyzainu ta formy. [The Science of Design and Form] : Vstupnyi kurs, yakyi ya vykladav u Bauhausi ta inshykh shkolakh. per. z anhl. Serhii Sviatenko. Lviv : ArtHuss. 136 s. [in Ukrainian].
4. Plakhotnyi O. (2020) Istoriia dyzainu. [History of Design] : vid modernizmu do tsyfrovoy epokhy. Kyiv : Lira-K. 296 s. [in Ukrainian].
5. Shapoval N. H. (2008) Osnovy arkhitekturnoho formoutvorennia. [Fundamentals of Architectural Form Formation]: navch. posib. Kyiv : Osnova. 448 s. [in Ukrainian].
6. Arnheim R. (1954) Art and Visual Perception : A Psychology of the Creative Eye. Berkeley : University of California Press. 508 p.

7. Brown T. (2009) *Change by Design : How Design Thinking Transforms Organizations and Inspires Innovation*. New York : HarperCollins. 272 p.
8. Hadid Z. (2016) *Complete Works*. London : Rizzoli, 612 p.
9. Moholy-Nagy L. (1947) *Vision in Motion*. Chicago : Paul Theobald. 371 p.
10. Oxman N. (2020) *Material Ecology*. Cambridge, MA : MIT Press. 320 p.
11. Sullivan L. (1956) *The Autobiography of an Idea*. New York: Dover Publications. 400 p.
12. Sottsass E. (2012) *The Poetry of Things*. London : Thames & Hudson. 256 p.
14. Wong W. (1993) *Principles of Form and Design*. New York : John Wiley & Sons, 1993. 187 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025